

Έμφυλη προσέγγιση στο παιχνίδι και στην εκπαίδευση παιδιών προσχολικής ηλικίας

Ανδριάνα Πατσιατζή
Ψυχολόγος
andriana119@gmail.com

Δημήτρης Κόρακας
Συντονιστής Εκπαιδευτικού Έργου Φυσικών Επιστημών
dnkath@gmail.com

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία διερευνάται το παιδικό παιχνίδι και οι έμφυλες διαστάσεις του. Η ταυτότητα του φύλου αποτελεί μία από τις σημαντικότερες ταυτότητες, για αυτό οι γονείς αλλά και οι εκπαιδευτικοί από νωρίς παροτρύνουν τα παιδιά, πολλές φορές ακόμα και με μη συνειδητό τρόπο, να υιοθετήσουν συμπεριφορές και στάσεις συμβατές με τον κοινωνικό ρόλο του φύλου τους. Εξετάζοντας τα έμφυλα στερεότυπα συμπεραίνεται πως αυτά εσωτερικεύονται ήδη από τα παιδιά σε πολύ μικρή ηλικία και καθορίζουν κάποιες επιλογές που κάνουν τα δύο φύλα αλλά και τον τρόπο με τον οποίο σκέφτονται, αισθάνονται και συμπεριφέρονται σε διάφορες συνθήκες. Τα στερεότυπα αποτελούν αντικείμενο μάθησης, η οποία πραγματοποιείται μέσω της κοινωνικοποίησης των παιδιών και μέσω της αλληλεπίδρασης που έχουν με τους φορείς κοινωνικοποίησης. Ένα σημαντικό μέσο εκμάθησης των συμπεριφορών που είναι κατάλληλες και κοινωνικά αποδεκτές για το κάθε φύλο αποτελεί το παιχνίδι. Παρόλο που αυτά τα στερεότυπα αναπαράγονται καθημερινά, προκαλούν σημαντικές επιπτώσεις τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο, προτείνεται μία καινοτόμος εκπαιδευτική μέθοδος που περιλαμβάνει ενημέρωση σε συνδυασμό με παιχνίδι και απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Αυτή η προσέγγιση έχει ως στόχο την προσωπική και κοινωνικοσυναισθηματική ενδυνάμωση των παιδιών επιτρέποντας τους να ανακαλύψουν διάφορες πλευρές του εαυτού τους χωρίς περιορισμούς και να σέβονται τις προσωπικές επιλογές του κάθε ανθρώπου. Τέλος, η μέθοδος αυτή σκοπεύει στην άμβλυση των προβλημάτων που απορρέουν από τη διαίωση των έμφυλων στερεοτύπων.

Λέξεις-κλειδιά: Έμφυλα Στερεότυπα, Κοινωνικός Ρόλος Φύλου, Παιχνίδι.

1. Εισαγωγή

1.1. Φύλο και έμφυλα στερεότυπα

Με την πάροδο του χρόνου φαίνεται πως οι ανάγκες των ανθρώπων αλλάζουν. Νέα γεγονότα έρχονται στην επιφάνεια με αποτέλεσμα να παρατηρούνται μεταβολές στην κοινωνική ζωή, οι οποίες μάλιστα έχουν αντίκτυπο και στους κοινωνικούς ρόλους. Οι θεσμοί μεταβάλλονται, ώστε να εξυπηρετούν καλύτερα τις ανάγκες των ανθρώπων. Παρά τις μεταβολές που παρατηρούνται στους ρόλους των δύο φύλων, ακόμα υπάρχουν αρκετές διαφορές που έχουν επίδραση σε πολλές πτυχές της ζωής των ανθρώπων. Ένα θέμα που έχει κινήσει το ενδιαφέρον της επιστήμης καθώς είναι αρκετά αμφιλεγόμενο είναι η ανάπτυξη των παιδιών όσον αφορά τις διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ του «βιολογικού» και «κοινωνικού φύλου». Ο όρος «βιολογικό φύλο» χρησιμοποιείται για να περιγράψει τα βιολογικά χαρακτηριστικά του άνδρα και της γυναίκας, ενώ ο όρος «κοινωνικό φύλο» αναφέρεται στα χαρακτηριστικά του ατόμου που προκύπτουν από κοινωνικούς παράγοντες και κατηγοριοποιούν το άτομο με βάση τα στοιχεία «αρρενωπότητας» και «θηλυκότητας». Με

την έννοια κοινωνικός ρόλος του φύλου γίνεται αναφορά σε πρότυπα συμπεριφοράς, τα οποία ορίζονται από την κοινωνική ομάδα ως κατάλληλα για τον άνδρα ή τη γυναίκα. Η «ταυτότητα του κοινωνικού ρόλου του φύλου» αφορά την αντίληψη που έχει το κάθε άτομο για το φύλο του (Wilson & Liu, 2003).

Ο κοινωνικός ρόλος και η ταυτότητα του κοινωνικού ρόλου του φύλου διαφέρουν μεταξύ τους (Φρόση, 2010). Η ταυτότητα του κοινωνικού φύλου αφορά τη νοηματοδότηση του καθενός όσον αφορά το φύλο του και σχετίζεται με μία από τις πιο σημαντικές και σταθερές ταυτότητες του εαυτού. Η ταυτότητα αυτή διαμορφώνεται στο πλαίσιο θεσμών που μεταδίδουν διάφοροι φορείς κοινωνικοποίησης, όπως η οικογένεια, το σχολείο, η θρησκεία και το εκπαιδευτικό σύστημα. Κάθε σύστημα ορίζει τι θεωρείται θηλυκό και τι αρρενωπό. Ωστόσο, οι δύο όροι παρά τις διαφορές τους συνδέονται σημαντικά. Τόσο ο κοινωνικός ρόλος του φύλου όσο και η ταυτότητα κοινωνικού ρόλου του φύλου είναι κοινωνικά κατασκευασμένα (Φρόση, 2010). Επομένως, το βιολογικό φύλο έχει να κάνει με έμφυτα χαρακτηριστικά ενώ το κοινωνικό φύλο αφορά συμπεριφορές που αναμένονται για το κάθε φύλο, είναι αποτέλεσμα κοινωνικής κατασκευής και παράλληλα οι συμπεριφορές αυτές εσωτερικεύονται από το άτομο μέσω της κοινωνικοποίησης του ήδη από τη βρεφική ηλικία (Φρειδερίκου & Φολέρου, 2004).

Οι κοινωνικοί ρόλοι και η ταυτότητα έμφυλων ρόλων του φύλου είναι άμεσα συνδεδεμένα με τα έμφυλα στερεότυπα. Τα στερεότυπα αποτελούν μία ευρέως γνωστή και απλουστευμένη εικόνα για μία κοινωνική ομάδα, αλλά και για τους ανθρώπους από τους οποίους αυτή αποτελείται. Τα έμφυλα στερεότυπα είναι οι επικρατούσες πεποιθήσεις των μελών μιας κοινωνίας για τις συμπεριφορές που είναι συμβατές με το ανδρικό ή το γυναικείο φύλο. Πολλές μελέτες φανερώνουν πως τόσο οι γυναίκες όσο και οι άντρες πιστεύουν ότι τυπικά οι άντρες είναι ικανοί και ανεξάρτητοι ενώ οι γυναίκες θερμές και εκφραστικές. Όπως ορίζει ο Fiske (1998: 337) «Η τυπική γυναίκα θεωρείται καλή αλλά ανίκανη, ενώ ο τυπικός άντρας ικανός αλλά ίσως όχι τόσο καλός». Τα στερεότυπα του ρόλου του φύλου σχετίζονται με τον σεξισμό, ο οποίος αφορά προκαταλήψεις και διακρίσεις σχετικά με το φύλο. Και τα δύο φύλα από μικρή ηλικία αρχίζουν να σκέφτονται και να ενεργούν με τρόπο κατάλληλο για το φύλο τους (Hogg & Vaughan, 2008) Τα στερεότυπα επηρεάζουν τον τρόπο που οι άνθρωποι σκέφτονται, αισθάνονται και ενεργούν. Κάποια χαρακτηριστικά θεωρούνται κατάλληλα για τους άνδρες και κάποια άλλα κατάλληλα για τις γυναίκες. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στερεότυπα που επικρατούν με το ανδρικό φύλο συνδέεται η επιθετικότητα, η ανεξαρτησία, η τόλμη, η γενναιότητα και η ευφυΐα ενώ με το γυναικείο φύλο η παθητικότητα, η εξάρτηση, η συμμόρφωση, η ευγένεια και η υποχώρηση.

Η έρευνα της Ellen συμπληρώνει πως διαφορές στα δύο φύλα προκύπτουν και μέσω της ανατροφοδότησης που λαμβάνουν τα παιδιά από σημαντικά για εκείνα πρόσωπα, όπως είναι οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί. Τα κορίτσια φαίνεται να επηρεάζονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις κοινωνικές πιέσεις και από τις κριτικές των άλλων ατόμων (Ellen, 2006). Έχουν μάθει να προσδιορίζουν την ταυτότητα τους με βάση τις σχέσεις τους, ενώ τα αγόρια με βάση τα επιτεύγματα και τις επιτυχίες τους (Erikson, 1968), πράγμα που εξηγεί τον τρόπο που τα κορίτσια επηρεάζονται περισσότερο από τα μηνύματα που δέχονται από το κοινωνικό τους περίγυρο (Ellen, 2006).

Η οικογένεια αποτελεί βασικό φορέα κοινωνικοποίησης, καθώς η κοινωνικοποίηση ξεκινά από την γέννηση και συνεχίζεται σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου. Στην αρχή το παιδί επηρεάζεται κυρίως από την οικογένειά του, στη συνέχεια όμως και από το σχολείο

και τον ευρύτερο κοινωνικό του περίγυρο. Η οικογένεια συνήθως συμμετέχει ενεργά στην ανάπτυξη του ατόμου μέχρι να διαμορφώσει την προσωπικότητά του. Η μάθηση των κοινωνικών ρόλων του φύλου πραγματοποιείται μέσω της διαφορετικής μεταχείρισης που έχουν τα αγόρια από τα κορίτσια στην οικογένεια. Οι παραδοσιακές αξίες καθοδηγούν τις πρακτικές διαπαιδαγώγησης των γονέων (Κοτζάογλου, 2018). Έχουν ενδιαφέρον τα ευρήματα της έρευνας του Vries και των συναδέλφων του, οι οποίοι απέδειξαν πως όταν οι γονείς είναι βαθιά θρησκευόμενοι, τόσο πιο ισχυρή είναι η προσκόλληση των παιδιών σε έμφυλα στερεότυπα. Επιπλέον, διαπιστώθηκε πως και τα δύο φύλα επηρεάζονται περισσότερο από τις απόψεις και τις στάσεις του πατέρα, οι οποίες σχετίζονται με τις θρησκευτικές αξίες, αλλά και με τις αντιλήψεις για τους κοινωνικούς ρόλους του φύλου. Αυτό συμβαίνει διότι επικρατεί το στερεότυπο πως οι άνδρες είναι κυρίως υπεύθυνοι για την τήρηση των αξιών, για αυτόν τον λόγο και οι πατέρες είναι περισσότερο πρόθυμοι να ασχοληθούν με τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών σε ζητήματα σχετικά με τις αξίες. Ένα ακόμα σημαντικό εύρημα της μελέτης ήταν πως οι γιοί επηρεάζονταν σε εντονότερο βαθμό σε σχέση με τις κόρες από τους πατεράδες τους. Αυτό συμβαίνει διότι τα παιδιά αφενός επηρεάζονται συνήθως από τον γονέα του ίδιου φύλου, αφετέρου διότι υπάρχει το στερεότυπο που υποστηρίζει πως τα αγόρια είναι υπεύθυνα κυρίως για τη διατήρηση των αξιών (Vries et al., 2022).

Σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς και της αυτό-αποτελεσματικότητας των δυο φύλων προκύπτει από τη στάση των γονέων απέναντι στα παιδιά. Οι γονείς φαίνεται να κάνουν περισσότερες συζητήσεις με τους γιούς παρά με τις κόρες, τους ενημερώνουν για περισσότερα θέματα, τα οποία ενδέχεται να είναι πιο δυσάρεστα και ρεαλιστικά, διότι θεωρούν πως δεν είναι τόσο ευάλωτα όσο τα κορίτσια. Στα κορίτσια συχνά αποκρύπτουν κάποια δυσάρεστα γεγονότα γιατί τα θεωρούν πως δυσκολεύονται να τα διαχειριστούν. Διαφορές παρατηρούνται και στην κριτική που δέχονται τα δύο φύλα από το κοινωνικό τους περίγυρο. Η κριτική που δέχονται πιο συχνά τα κορίτσια σχετίζεται με την εμφάνιση τους, το βάρος τους, το σώμα τους ενώ η κριτική που δέχονται τα αγόρια σχετίζονται με την ανδρεία τους και τις ικανότητες τους (Assari & Caldwell, 2018). Εφόσον, τα αγόρια δέχονται κριτική για τις ικανότητες τους, προσπαθούν περισσότερο να τις βελτιώσουν για να γίνουν κοινωνικά αποδεκτά. Αντίθετα, τα κορίτσια επειδή δέχονται κριτική για έμφυτα χαρακτηριστικά, όπως η εμφάνιση και το βάρος, αφιερώνουν περισσότερο χρόνο ώστε να βελτιωθούν σε αυτά. Όλες αυτές οι στάσεις απέναντι στα παιδιά οδηγεί σημαντικές επιπτώσεις τόσο στην καθημερινή ζωή αλλά και στην ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη.

Παρόλο που η οικογένεια αποτελεί πρωταρχικό φορέα κοινωνικοποίησης, καθοριστική σημασία στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού έχει και το σχολείο. Η διαδικασία της εκπαίδευσης δεν αρκείται μόνο στη διδασκαλία ενός γνωστικού αντικειμένου αλλά και στην εκμάθηση συμπεριφορών και στη διαμόρφωση κριτικής σκέψης στους μαθητές. Αρκετές έρευνες στο παρελθόν έχουν μελετήσει την επίδραση των εκπαιδευτικών στην προσωπικότητα των μαθητών. Ένα πολύ σημαντικό σημείο που επηρεάζει ιδιαίτερα τη σχέση εκπαιδευτικού-μαθητή είναι η επικοινωνία (James & Virginia, 1992). Στο κομμάτι της επικοινωνίας συμπεριλαμβάνεται τόσο η μη λεκτική επικοινωνία (μορφασμοί, οπτική επαφή, στάση του σώματος) όσο και η λεκτική (ιδέες, απόψεις, ανατροφοδότηση μαθητών). Αυτό που παρατηρείται διαχρονικά είναι πως οι εκπαιδευτικοί και κυρίως εκείνοι που έχουν κερδίσει τη συμπάθεια των μαθητών (James & Virginia, 1992), μπορούν να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό τις κρίσεις των μαθητών για διάφορα θέματα μέσω λεκτικής (Ellen, 2006) και μη λεκτικής ανατροφοδότησης (Brey & Pauker, 2019).

Στην παιδική ηλικία των παιδιών αυτά δέχονται σημαντική πίεση για να συμμορφωθούν με τις κοινωνικές επιταγές που ορίζουν τι είναι συμβατό για το κάθε φύλο. Τόσο κάποιες καθημερινές ενασχολήσεις όσο και κάποια επαγγέλματα είναι ταυτισμένα με ένα από τα δύο φύλα. Έτσι με βάση το φύλο γίνεται διάκριση στην αγορά εργασίας μεταξύ «ανδρικών» και «γυναικείων» επαγγελμάτων. Επομένως, τα αγόρια ενισχύονται να επιλέξουν επαγγέλματα δράσης, δηλαδή επαγγέλματα που σχετίζονται με χειρωνακτικές ή περισσότερο πρακτικές εργασίες, όπως είναι το επάγγελμα του μηχανικού. Αντίθετα, τα κορίτσια επιλέγουν κοινωνικά επαγγέλματα τα οποία σχετίζονται με διαπροσωπικές σχέσεις όπως το επάγγελμα της δασκάλας (Eagly & Steffen, 1984; Hattery, 2002; Trapnell & Paulhus, 2012). Επιπλέον, φαίνεται πως τα κορίτσια προτιμούν επαγγέλματα που σχετίζονται με παραδοσιακούς ρόλους της οικογένειας (συζύγου, μητέρας), όπως για παράδειγμα το επάγγελμα της νοσηλεύτριας η οποία συχνά διεκπεραιώνει τον ρόλο του φροντιστή (Δαλακούρα, Συγκολλίτου, & Χατζηκαμάρη, 2008).

Οι επαγγελματικές επιλογές των νέων επηρεάζονται και από τις έμφυλες αντιλήψεις για τα μαθήματα και την ομαδοποίηση τους με βάση την κατεύθυνση. Παρατηρείται πως η πλειοψηφία της θεωρητικής κατεύθυνσης αποτελείται από κορίτσια, καθώς και η πλειοψηφία της οικονομικής και θετικής κατεύθυνσης αποτελείται από αγόρια. Η επιλογή αυτή προκύπτει από τα στερεότυπα που διαμορφώνουν την αντίληψη πως μαθήματα όπως η Λογοτεχνία, η Ιστορία και οι Ξένες Γλώσσες αρμόζουν σε κορίτσια, ενώ τα Μαθηματικά και η Πληροφορική σε αγόρια (Γωνίδα, Κουϊμτζή, & Ψάλτη, 2008).

Τα έμφυλα στερεότυπα έχουν αρνητικές επιπτώσεις και στα δύο φύλα κυρίως όμως στις γυναίκες. Σταδιακά οι γυναίκες έχουν αρχίσει να εργάζονται σε υψηλού κύρους επαγγέλματα και να κατέχουν μάλιστα και ιεραρχικές θέσεις. Ωστόσο, είναι δυνατόν να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο της «γυάλινης οροφής», με βάση το οποίο φαίνεται πως υπάρχει ένα συγκεκριμένο ιεραρχικό αόρατο φράγμα, το οποίο τις περιορίζει να εξελιχθούν επαγγελματικά και να κατακτήσουν μία ανώτερη θέση. Τα όρια αυτά συνήθως δημιουργούνται με μη συνειδητό τρόπο και τα άτομα πολλές φορές δεν γνωρίζουν τον τρόπο με τον οποίο οι πράξεις τους ενισχύουν την διαιώνιση έμφυλων στερεοτύπων. Πολλές φορές μάλιστα συγκρούεται ο μητρικός με τον επαγγελματικό ρόλο και αυτό μπορεί να δημιουργήσει πολλά συναισθηματικά και διαπροσωπικά προβλήματα στην ζωή τους. (Goodman, Fields & Blum, 2003; Stockdale & Crosby, 2004; Dobebe, Rundle-Thiele & Koranidis, 2014).

Η έμφαση στο δίπολο «αρρενωπό» και «θηλυκό» ενισχύει τις ανισότητες ανάμεσα στα δύο φύλα. Οι ανισότητες αυτές κάποιες φορές γίνονται τόσο έντονες που εκδηλώνονται και με κακοποιητικές συμπεριφορές σε βάρος των γυναικών. Το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο πολλές φορές ενισχύει την ανοχή των γυναικών σε επιθετικές συμπεριφορές, ενώ παράλληλα ενισχύει και την πρόκληση τέτοιων συμπεριφορών από τους άνδρες συμβολίζοντας έτσι την ανδρική τους κυριαρχία. Επίσης, οι άνδρες αποθαρρύνονται να εμφανίζουν συμπεριφορές, οι οποίες έχουν συνδεθεί με το γυναικείο φύλο, όπως είναι η έκφραση των συναισθημάτων. Συνηθίζεται να ακούγονται από διάφορα άτομα εκφράσεις όπως «οι άνδρες δεν κλαίνε», «τι κλαις σαν γυναικούλα». Μέσω της γλώσσας, λοιπόν, αλλά και άλλων συμπεριφορών που περιλαμβάνονται στο πλαίσιο διαπαιδαγώγησης και κοινωνικοποίησης κατασκευάζεται μία πραγματικότητα που ευνοεί την κατασκευή μίας «τοξικής αρρενωπότητας», αλλά παράλληλα με αυτήν δημιουργεί συνθήκες νομιμοποίησης και άσκησης οποιασδήποτε μορφής εξουσίας από τους άνδρες στις γυναίκες (Κάλφα & Χατζηφωτίου, 2021).

1.2. Παιχνίδι και έμφυλα στερεότυπα

Ο ορισμός του παιχνιδιού είναι δύσκολο να αποδοθεί αποτελεσματικά γιατί τα παιχνίδια ποικίλουν αρκετά. Ενδιαφέρον έχει η θέση του James Arthur Hadfield, ο οποίος υποστηρίζει ότι το παιδί με το παιχνίδι μαθαίνει πώς να χειρίζεται τα υλικά, πώς να αναπτύσσει δεξιότητες να αποφεύγει τον κίνδυνο και να συνεργάζεται με τους άλλους. Επομένως, το παιχνίδι μπορεί να αποτελέσει και ένα μέσο μετάδοσης έμφυλων στερεοτύπων (Κοτζάογλου, 2018). Από μικρή ηλικία τα παιδιά εκτίθενται σε παιχνίδια τα οποία είναι συμβατά με το φύλο τους. Οι γονείς φροντίζουν να επιλέγουν συγκεκριμένα χρώματα και είδη παιχνιδιών για να γεμίσουν το δωμάτιο των βρεφών από τους πρώτους κιάλους μήνες της γέννησής τους. Έπειτα τα παιδιά εξοικειώνονται με τα συγκεκριμένα παιχνίδια και τα αντίστοιχα χρώματα τους και παρατηρείται μια προτίμηση σε παιχνίδια συμβατά με το κάθε φύλο. Επομένως, τα αγόρια ασχολούνται με παιχνίδια που σχετίζονται με αθλήματα, αμάξια, εργαλεία, στα οποία κυριαρχούν χρώματα όπως το μπλε και δευτερευόντως το κόκκινο και το πράσινο. Αντίθετα, τα κορίτσια ασχολούνται κυρίως με κούκλες και παιδικά προϊόντα περιποίησης ή παιδικές και οικιακές συσκευές στις οποίες επικρατεί κυρίως το ροζ χρώμα (Rachel et al., 2020).

Ωστόσο, έχει επιβεβαιωθεί ότι τα παιχνίδια που θεωρούνται περισσότερο αρρενωπά ενισχύουν τις οπτικοχωρικές δεξιότητες του παιδιού ενώ τα παιχνίδια που θεωρούνται περισσότερο θηλυκά ενισχύουν τις συναισθηματικές τους δεξιότητες. Συμπερασματικά, υπάρχει αναγκαιότητα να ξεπεραστούν αυτές οι έμφυλες στάσεις και να δοθεί η δυνατότητα στα παιδιά να ανακαλύψουν τις διαφορετικές πλευρές που έχουν χωρίς περιορισμούς. Έτσι, και τα δυο φύλα θα ενισχύσουν διάφορες δεξιότητες χωρίς περιορισμούς και αμβλυνθούν οι αρνητικές επιπτώσεις που απορρέουν από τις διακρίσεις αυτές (Rachel et al., 2020).

Όπως έχει επιβεβαιωθεί το παιχνίδι εκτός από τα πολλαπλά οφέλη που προσφέρει στην ανάπτυξη του παιδιού αποτελεί και ένα μέσο αναπαραγωγής έμφυλων στερεοτύπων. Για αυτόν ακριβώς το λόγο υπάρχει αναγκαιότητα να υπάρξουν τροποποιήσεις στο παιδικό παιχνίδι και να δοθεί η ευκαιρία στα παιδιά να ανακαλύψουν όλα τα παιχνίδια, χωρίς περιορισμούς και να αποδεσμευθούν από στερεότυπα, τα οποία σχετίζονται αρχικά με τα παιχνίδια και στην πορεία με τους ρόλους των φύλων. Εφόσον, έχει αναφερθεί η διαδικασία εσωτερίκευσης έμφυλων στερεοτύπων από τα παιδιά στο πλαίσιο κυρίως της οικογένειας, είναι σημαντικό να εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο η πρώτη επαφή τους με το σχολικό περιβάλλον θα συμβάλλει στη διαμόρφωση αξιών που προωθούν τον σεβασμό στις προσωπικές επιλογές του κάθε ανθρώπου και στην άμβλυνση των έμφυλων διακρίσεων. Επομένως, στην παρούσα εργασία τίθεται μία εκπαιδευτική πρόταση που στοχεύει στην αποδόμηση έμφυλων στερεοτύπων που αποτελούν αντικείμενο μη συνειδητής μάθησης από μικρή ηλικία, αναπαράγονται και εξακολουθούν να διαιωνίζονται.

Η συμβολή των εκπαιδευτικών στη δράση αυτή είναι σημαντική, διότι αποτελούν κάποια από τα σημαντικά πρόσωπα στις ζωές των παιδιών. Επομένως, τα παιδιά επηρεάζονται από αυτούς και εμπιστεύονται τις πληροφορίες που αυτοί τους παρέχουν. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο οι εκπαιδευτικοί είναι αναγκαίο να προσαρμόσουν το μάθημά τους σύμφωνα με τις προτάσεις που θα ακολουθήσουν, οι οποίες έχει επιβεβαιωθεί πως τροποποιούν τις στάσεις των παιδιών για ζητήματα που σχετίζονται με τα έμφυλα στερεότυπα στο παιχνίδι. Αυτή η εκπαιδευτική πρόταση μπορεί να εφαρμοστεί σε παιδιά προσχολικής ηλικίας γιατί με το πέρασμα του χρόνου το κίνητρο των παιδιών να ευχαριστήσουν τους άλλους αυξάνεται. Άρα, οι αλλαγές στις στάσεις των μαθητών θα είναι περισσότερο ουσιαστικές και αποτελεσματικές. Επιπλέον, η συγκεκριμένη μέθοδος για να

λειτουργήσει πρέπει να έχει επανάληψη, έτσι ώστε να υπάρχει σταθερότητα στις στάσεις των μαθητών και να μην τροποποιηθούν με την έκθεση σε στερεοτυπικά ερεθίσματα (Rachel et al., 2020).

2. Μεθοδολογία

Η εκπαιδευτική πρόταση περιλαμβάνει την υιοθέτηση πρακτικών και λεκτικών τεχνικών. Ο συνδυασμός αυτών των δύο και η συνέπεια σε αυτές τις τεχνικές εγγυάται καλύτερα αποτελέσματα που θα έχουν διάρκεια στον χρόνο. Όσον αφορά τις πρακτικές τεχνικές προτείνεται η επαφή των παιδιών με ποικιλία παιχνιδιών ανεξάρτητα με το φύλο τους. Αρχικά, χρειάζεται να υπάρχει διαθεσιμότητα παιχνιδιών στον χώρο των παιδιών σε διάφορα χρώματα ανεξάρτητα από το φύλο στο οποίο απευθύνονται (Κοτζάογλου, 2018). Επίσης, προτείνεται οι εκπαιδευτικοί να ενθαρρύνουν τα παιδιά να ανακαλύψουν και να αλληλεπιδράσουν με όλα τα παιχνίδια χωρίς περιορισμούς. Θα μπορούσαν κάποιες μέρες οι εκπαιδευτικοί να προτείνουν διαφορετικές θεματικές που σχετίζονται με καθημερινές ασχολίες, επαγγέλματα και συνήθειες που είναι συμβατές είτε με τα κορίτσια-γυναίκες είτε με τα αγόρια-άνδρες. Για παράδειγμα, μία μέρα θα μπορούσαν να ασχοληθούν όλα τα παιδιά με παιχνίδια που σχετίζονται με αθλήματα και την άλλη μέρα με παιχνίδια που σχετίζονται με μαγειρική. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά θα έχουν την ευκαιρία να αναλάβουν διάφορους ρόλους χωρίς περιορισμούς. Ακόμη, μπορεί να εφαρμοστεί και ο χρωματισμός εικόνων με μη στερεοτυπικές εικόνες. Για παράδειγμα, θα μπορεί να δοθεί η οδηγία τα παιδιά να χρωματίσουν ένα σχέδιο, το οποίο απεικονίζει ένα κορίτσι που παίζει με ένα φορτηγό. Εκτός από το παιχνίδι, θα ήταν βοηθητική η προβολή οπτικοακουστικού υλικού που αναπαριστά γυναίκες και άνδρες να έχουν συμπεριφορές συμβατές αλλά και μη συμβατές με το φύλο τους, όπως άνδρες που εργάζονται ως νηπιαγωγοί.

Όλες αυτές οι πρακτικές εφαρμογές υπάρχει ανάγκη να συνοδεύονται από αντίστοιχες δηλώσεις εκπαιδευτικών. Τα παιδιά εμπιστεύονται περισσότερο μία πληροφορία όταν αυτή προέρχεται από σημαντικά για εκείνα πρόσωπα (Ellen, 2006). Επομένως, κατά τη διάρκεια της προβολής μιας μη συμβατικής συμπεριφοράς με βάση το φύλο, χρειάζεται οι εκπαιδευτικοί να κάνουν γενικές δηλώσεις με την χρήση του πληθυντικού αριθμού. Για παράδειγμα, θα μπορούσαν να πουν ότι στα κορίτσια της εικόνας αρέσει να παίζουν με το φορτηγό. Η χρήση πληθυντικού αριθμού σε αυτές τις προτάσεις βοηθάει τα παιδιά να γενικεύσουν τα παραδείγματα που παρακολουθούν και να συνειδητοποιήσουν ότι δεν πρόκειται για μία εξαίρεση αλλά για μία συνήθεια που μπορεί να υιοθετηθεί από πολλά κορίτσια. Επιπλέον, εξίσου σημαντικό είναι να υπάρχει επανάληψη των παραδειγμάτων αυτών που οδηγεί στην παραπάνω δήλωση (Rachel et al., 2020). Ο εκπαιδευτικός θα μπορούσε να αναφέρει πως «Στη Μαρία αρέσει να παίζει με το κόκκινο φορτηγό. Στην Ελένη αρέσει να παίζει με το μπλε φορτηγό. Άρα, στα κορίτσια αρέσει να παίζουν με τα φορτηγά».

Σε περίπτωση που τα παιδιά αναφέρουν προβληματισμούς σχετικά με τις πληροφορίες που δέχονται, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να τους απαντήσουν δίνοντας έμφαση στη διαφορετικότητα που υπάρχει ως προς τις συμπεριφορές του κάθε ανθρώπου. Να εξηγήσουν την αναγκαιότητα που υπάρχει κάθε άνθρωπος να αναπτύσσει τις δεξιότητές του χωρίς περιορισμούς και να δοθεί έμφαση στον σεβασμό που χρειάζεται να δείχνουν οι άνθρωποι ως προς τις επιλογές των συναθρώπων τους.

3. Αξιολόγηση

Συμπερασματικά, στη συγκεκριμένη εργασία αναφέρθηκαν οι τρόποι με τους οποίους τα έμφυλα στερεότυπα εσωτερικεύονται από τα παιδιά. Οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί έχουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση αξιών και στάσεων των παιδιών. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο, προτείνεται μία εκπαιδευτική πρόταση που μπορούν να ακολουθήσουν οι εκπαιδευτικοί με στόχο την άμβλυνση των έμφυλων στερεοτύπων και των προβλημάτων που προκύπτουν από αυτά.

Μία αντίστοιχη παρέμβαση έχει πραγματοποιηθεί και σε προηγούμενη έρευνα αποδίδοντας πολύ θετικά αποτελέσματα. Είχε παρατηρηθεί πως τα παιδιά δεν εμφάνιζαν τόσο στερεοτυπικές στάσεις όσο αυτές που είχαν πριν την παρέμβαση (Rachel et al., 2020). Με τον ίδιο τρόπο η συγκεκριμένη εκπαιδευτική πρόταση προβλέπει την προσωπική και κοινωνικοσυναισθηματική ενδυνάμωση των παιδιών επιτρέποντας τους να ανακαλύψουν διάφορες πλευρές του εαυτού τους χωρίς περιορισμούς και να σέβονται τις προσωπικές επιλογές του κάθε ανθρώπου, πράγμα που αποτελεί στόχο και του αναλυτικού προγράμματος προσχολικής εκπαίδευσης με βάση το άρθρο με αριθμό 160476/Δ1.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Assari, S., & Caldwell, C. H. (2018). Teacher Discrimination Reduces School Performance of African American Youth: Role of Gender. *Brain Sciences*, 8(10), 183.
- Dobele, A. R., Rundle-Thiele, S., & Kopanidis, F. (2014). The cracked glass ceiling: Equal work but unequal status. *Higher Education Research & Development*, 33, 456-468.
- Eagly, A. H., & Wood, W. (2016). Social role theory of sex differences. In N. Naples, R. C. Hoogland, M. Wickramasinghe, & W. C. A. Wong (Eds.), *The Wiley Blackwell encyclopedia of gender and sexuality studies*. New York: Wiley.
- Ellen, L. (2006). Inviting Confidence in School: Invitations as a Critical Sources of the Academic Self-Efficacy Beliefs of Entering Middle School Students. *Journal of Invitational Theory and Practice*, 12, 7-16.
- Erikson, E. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.
- Fiske, S. T. (1998). Stereotyping, prejudice, and discrimination. In D. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology, Vol. 2* (4th ed.). New York: McGraw-Hill. 357-441.
- Goodman, J. S., Fields, D. L., & Blum, T. C. (2003). Cracks in the glass ceiling: In what kinds of organizations do women make it to the top? *Group & Organization Management*, 28, 475-501.
- James, C. & Virginia, P. (1992). *Power in the classroom*. New York: Lawrence Erlbaum.
- Lavy, S., & Naama-Chanayim, E. (2020). Why care about caring? Linking teachers' caring and sense of meaning at work with students' self-esteem, well-being, and school engagement. *Journal of Teaching and Teacher Education*.
- Rachel, A. K., Scott, K. E., Renno, M. P., Shutts, K. (2020). Counterstereotyping can change children's thinking about boys' and girls' toy preferences. *Journal of Experimental Child Psychology*, 191, 104-753.
- Stockdale, M. S., & Crosby, F. J. (2004). *Psychology and management of workplace diversity*. Malden, MA: Blackwell Publishers.
- Trapnell, P. D., & Paulhus, D. L. (2012). Agentic and communal values: *Their scope and measurement*. *Journal of Personality Assessment*, 94, 39-52.

- Vries, E. E., Pol., L. D., Toshkov, D. D., Groenveld, M. G., Mesman, J. (2022). Fathers, faith, and family gender messages: Are religiosity and gender talk related to children's gender attitudes and preferences? *Early Childhood Research Quarterly*, 59, 21–31.
- Wilson, M. S., & Liu, H. J. (2003). Social dominance orientation and gender: The moderating role of gender identity. *British Journal of Social Psychology*, 42(2), 187-198.
- Γωνίδα, Ε., Κουϊμτζή, Β., & Ψάλτη, Α. (2008). *Εφηβεία, προσανατολισμοί και επιλογές ζωής: Διερευνώντας τις μεταβατικές διαδικασίες των νέων με την οπτική του φύλου*. Θεσσαλονίκη: Κουϊμτζή.
- Δαλακούρα, Α., Συγκολλίτου, Ε., & Χατζηκαμάρη, Β. (2008). *Δράσεις Ενημέρωσης και Πληροφόρησης*. Στο Β. Δεληγιάννη-Κουϊμτζή (Επιμ.), *Μοντέλο Δράσεων Συμβουλευτικής και Επαγγελματικού Προσανατολισμού με την Οπτική του Φύλου, Μέρος Α*. Θεσσαλονίκη: Έργο ΚΑΛΛΙΡΡΟΗ, ΑΠΘ. 7-72.
- Κάλφα, Μ., & Χατζηφωτίου, Σ. (2021). Η αποτύπωση της έμφυλης βίας και της γυναικοκτονίας στον δημόσιο λόγο. Στο Ν. Βαΐου, Γ. Πετράκη & Μ. Στρατηγάκη (Επιμ.). *Έμφυλη βία- Βία κατά των γυναικών*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια. 243-255.
- Φρειδερίκου, Α., & Φολερού, Φ. (2004). *Τα κορίτσια παίζουν. Αναπαραστάσεις του φύλου στην αυλή του δημοτικού σχολείου*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Φρόση, Λ. Λ. (2010). *Το φύλο στο σχολείο και στον λόγο των εκπαιδευτικών*. Αθήνα. Τόπος.

